

О.Крупка

**До питання про органи судової влади
у землях правобережної України
(діяльність “возного” у 60-і роки XVI ст. - 40-і роки
XVII ст.)**

Історія українського права багата на яскраві, самобутні, оригінальні явища. Право Литовсько-Руської держави, творячись у перехідну епоху між класичними і новітніми моделями та схемами, особливо примітне інституційними та феноменологічними шуканнями, нововведеннями.

Кодифікація українського права, що дало Литовські Статути 1529, 1566 і 1588 рр. була наочним прикладом еволюційності правової системи в цілому й окремих їх інститутів зокрема. Так, інститут судових урядників, дрібних виконавців піддається вагомому коректуванню, уніфікації та ускладненню. Тогочасні правовідносини вимагали чіткого окреслення ролі і місця судового розпорядника в судовому процесі й у суспільстві взагалі. Його професійний портрет мав набрати суму рельєфних, смислорозрізняючих, конкретно специфічних рис для ефективнішого і безперебійного функціонування системи правосуддя. На цьому етапі історико-правової термінологічної кодифікації вдалося покінчити із двозначностями з цього приводу, що було характерно для минулої епохи.

Внаслідок судової реформи у Литовсько-Руській державі 1565 р. судовий виконавець дістав єдину назву - возний за аналогом до польського правового

інституту. В новому урядникові перетопилися й злилися воедино традиційна староукраїнська судова практика і зовнішні правові процесуальні впливи. Дослідники староукраїнського права єдині в тому, що це був еволюційний процес, який відбувся мирним шляхом за досить невеликий історичний період. М.Іванішев вважав, що возні замінили старих вижив¹. М.Ясинський стосовно судової реформи у Більському повіті на початку XVI ст. твердив, що вони прийшли на зміну давньоруським дітським². У цілому можна говорити про уніфікаційну реформу, внаслідок якої возний як судовий виконавець нового типу ввібрав функції і практику своїх попередників: і дітських, і вижив, і дяків, і ув'язчих, і до того ж відбулося доповнення, збагачення його професійного образу новими історично виробленими, суспільно заактуалізованими правничими інноваціями. Окремі колишні посади були приречені на забуття, інші, вивільнившись від принагідних юридичних двоїстих нашарувань, постали у судовому процесі в дещо іншій ролі і вже з яскравими чіткими портретними рисами. Нова термінологія швидко була адаптована до українського правового ландшафту.

¹ Архив Юго-Западной России, издаваемый комиссией для разбора древних актов (далі - Архив ЮЗР). - К., 1859. - Ч. 1. - Т. 1. - С.7.

² Уставныя земские грамоты Литовско-Русского государства. Исследование кандидата прав Михаила Ясинского. - К., 1889. - С. 117.

У процесі свого професійного та соціального зростання посада возного зазнавала дедалі більше ускладнень. Поступово відбулося функціональне нашарування, що було продиктоване вимогами життя, реальним перебігом подій, суспільними потребами в цілому. Із завершенням кодифікації звичаєвого права (Литовський Статут 1588 р.) держава ініціювала появу нових правових норм та інститутів. На кінець XVI ст. було створено принципово нову правову ситуацію, що вимагала реальніших, чіткіших механізмів регулювання суспільних відносин. Судова система, як один з центральних суспільних регуляторів, особливо чутливих до змін оточуючого правового середовища, не могла не лише зовнішньо, а й внутрішньо не трансформуватися, ускладнитися, самовдосконалитися. Особливо відчутно це позначилося на інституті возного. В кінці XVI ст. спостерігаємо, як возний переходить межі своїх повноважень, затверджених нормативно. У новій правовій ситуації він працює в нових для себе суспільно-правових сферах, тяжіючи до охоплення новими правовідносинами усіх сторін тогочасного життя.

Возний починає займатися не властивими йому видами занять або такими, що не вписуються в традиційну схему. Скажімо, 1568 р. возний вручає напомінальний лист сторони з проханням повернути придане і материнські статки³. Тут возний виконує посередницькі функції між Мариною Збаражською та

³ Архив ЮЗР. - К., 1909. - Ч. 8. - Т. 3. - С. 161-162.

її колишнім чоловіком Василем Загоровським, тобто вже не тільки між судовою інстанцією та окремою особою чи групою осіб, а між двома суб'єктами правовідносин.

28 січня 1593 р. у Володимирському земському суді возний Іван Долмацький зробив заяву про те, що 2 липня 1592 р. він відвіз князю Янушу Заславському з жінкою та князю Олександрю Пронському напамінальний лист про "вчинення справедливості"⁴. Позивач Адам Кривоблонський у листі вимагав повернення його майна у вигляді двох срібних кухлів, які нібито привласнив підданий вищезгаданих панів Супрун. 7 листопада 1592 р. возний відвіз обвинуваченим позови, згідно зі скаргою Кривоблонського, започатковуючи тим самим судову справу з даного питання. Напамінальний лист нерідко виходив з королівської канцелярії. Тоді він мав назву "королівський напамінальний лист", але незмінно до адресата його супроводжував возний. Так, 28 червня 1585 р. возний у Луцькому земському суді прозвітував про вручення ним "королівського напамінального листа" панові Семену Круневичу у справі про незаконне стягнення мита з луцьких міщан на Гнидовській греблі⁵.

Поряд із процесом письмового "напоминання" про те чи інше зобов'язання діяло й усне нагадування

⁴ Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі - ЦДІА України). - Ф. 27. - Оп. 1. - Спр. 49. - Арк. 2 зв.

⁵ Там само. - Ф. 26. - Оп. 1. - Спр. 66. - Арк. 6.

одній із сторін про укладену угоду з метою пришвидшити, активізувати її виконання. Саме таку процедуру, що мала тверде юридичне підґрунтя, виконував сам возний. У Володимирському земському суді за 9 липня 1593 р. зберігся звіт возного Михайла Гноєвського про те, що він у цей день їздив до Федора Загоровського і нагадав йому про угоду, яку він уклав з Григорієм Киселем. Йшлося про мирову угоду, яку сторони підписали 6 липня, в результаті чого фактично припинилася тривала суперечка шляхтичів за село Дегтів. Але формально судовий процес тривав, позаяк в обігу знаходилися найголовніші юридичні папери, що стосувалися суті справи: скарги, позови, протоколи засідання суду, його рішення. Тому Кисіль, користуючись послугами возного, просив свого колишнього опонента припинити просування цих паперів до трибунальського суду, куди вони були перенесені в апеляційному порядку. Загоровський, як свідчив возний Гноєвський, виявив готовність зупинити хід справи⁶.

В іншому випадку бачимо возного в ролі свідка при приятельській угоді про видачу підданих-втікачів, складену 16 травня 1593 р. між Київським воєводою князем Костянтином Острозьким та Волинським чашником Федором Рудецьким⁷. В аналогічній ситуації возний був присутній 17 грудня 1569 р. при залагодженні спору між луцьким митником і купцем-

⁶ Там само. - Ф. 27. - Оп. 1. - Спр. 49. - Арк. 10.

⁷ Селянський рух на Україні 1569-1647 рр. Збірник документів і матеріалів. - К., 1993. - С. 95-96.

вірменином про несплату останнім мита⁸. Незмінним залишається обов'язок возного звітувати перед судом про укладені угоди, більше того, самі сторони просять, щоб возний "на вряде сознал и ку записаню до книг донес"⁹. Маємо ще одне промовисте свідчення зрослої ролі судового виконавця у громадському приватно-правовому житті Волині, а відтак про значне поширення правових відносин і зростання правосвідомості серед мешканців краю.

Продовжуючи виконувати роль не стільки судового, як державного службовця, який надає своєю присутністю і своїми зізнаннями законного, юридично вмотивованого характеру подіям приватноправової сфери, возний стає неодмінним атрибутом різного роду шлюбно-сімейних церемоній. Наприклад, возний виступає як свідок при обряді сватання¹⁰.

У документі, зокрема, зазначено, що в присутності возного ("передо мной, возным...") відбулося з'ясування обставин затримки заручин між паном Станіславом Даменським та княгинею Марією Ружинською, матір'ю нареченої княжни Ганни. Княгиня пояснює зволікання тим, що вона не до кінця обізнана з місцем розташування та обсягом маєтків, що належать Даменському, її майбутньому зятю. Та нарешті сторони приходять до згоди і встановлюють

⁸ Торгівля на Україні. XIV - сер. XVII ст.: Волинь і Наддніпрянщина. Уклад. В.Кравченко, Н.Яковенко. - К., 1990. - С. 139.

⁹ Селянський рух на Україні ... - С. 96.

¹⁰ Архив ЮЗР. - К., 1909. - Ч. 8. - Т. 3. - С. 144-146.

дату, коли княгиня Ружинська "без всякого вже откладу дочку мою княжну Ганну за тебе в малженство видам"¹¹. На прохання Даменського возний доводить текст досягнутих домовленостей між сватами до відома судових чиновників.

У донесеннях возного траплялися і детальні описи тих приватно-родинних церемоній, на яких йому доводилося бувати. 28 лютого 1585 р. возний Луцького повіту Андрій Жикрицький «як записано до книг гродских Луцких тыми славы сознал», як відбувалися заручини пана Станіслава Кавезького з його нареченою Настасією Хребтовичевою¹². Возний, "придатный на потребу" Кавезького, фіксує перебіг цього урочистого і оригінального народного обряду, який закінчується тим, що старший боярин ("яко брат старший") передає панну до рук нареченого "иж-бы шлюб брал". Пан Кавезький на завершення церемоніалу "подяковал и светчил мною возным и шляхтою". 11 березня того ж року факт заручин Кавезького і Хребтовичевої був занесений до судових книг.

Продовжуючи юридично обслуговувати шлюбне дійство, возний в іншому випадку супроводжував 10 жовтня 1698 р. весільний поїзд нареченого, який разом з друзями прибув до дому своєї обраниці¹³. Однак дана ситуація різко змінила своє святкове звучання. Гурт молодих людей, приїхавши "до акту весельного",

¹¹ Там само. - С. 146.

¹² Там само. - 430-431.

¹³ Там само. - С.598-599.

замість троїстих музик та гостинних зворушених батьків і чарівної красуні-нареченої нашттовхнулися лише на замкнуті ворота та на вороже налаштовану дворову челядь. Вони то і розповіли Якубу Бранському (а саме у нього у цей день мало б бути весілля), що господарі маєтку наказали до двору "никого не пусчати". Як виявилось, до весілля батьки нареченої зовсім не готувалися, і в такий незвичний спосіб, не вступаючи в словесний контакт, дали знати горе-нареченому, що "акту весельного" між ним та їх донькою не буде. Те ж саме повторилося і 7 листопада, коли Бранський удруге приїхав до господи в надії все ж взяти законний шлюб. І знову, "никого не заставши" з "жалем ... накормленный" змушений був від'їхати.

В обох випадках возний, не зважаючи на те, що потрапив на місце події з іншого приводу, виконує свої традиційні обов'язки: фіксувати, оглядати, засвідчувати. Функції судового представника і свідка у справі, що кардинально змінили полярність, злилися в єдине ціле. Саме завдяки возному гродський Луцький суд був ознайомлений з обставинами цієї незвичайної справи.

Якщо у цьому випадку позивач мав повне право заявити про невиконання шлюбної угоди, то в іншому - возні самі свідчать про те, що дана угода порушена з ініціативи однієї із сторін. Так, з лютого 1616 р. возні земського Володимирського суду Юско Ключовода і Андрій Порецький заявили, що п. Галшка Цимінська, заручивши свою доньку Ядвігу з кн. Адамом Жижемським ("змовивши за него в стан светий

молжонский"), таємно від нього видала її заміж за іншого¹⁴. Сам кн. Жижемський і численні його свідки звертаються до возних з проханням ствердити факт "недодержаного постановення" і донести до "уряду кинешного" їх протест проти порушення норм діючого права. Присутність возних дає можливість позивачам сподіватися, що у судовому порядку їм буде компенсовано у повному обсязі або ж частково кошти, витрачені на підготовку весілля. У тексті донесення возних йде мова й про моральні відшкодування - на противагу конкретному юридичному терміну "заклад" вони позначені досить загальним і не визначеним - "шкоды". З лютого Луцький земський суд заслухав і записав це "сознане" возних. Процес розірвання шлюбу, його фактичне здійснення і юридичне схвалення теж відбувається за обов'язкової участі возного. 19 червня 1609 р. у гродському Володимирському суді возний Матис Славокгурський подав лист п.Лагодовського, що свідчив про добровільне розторгнення шлюбу угорця Януша Нада з Анною Еданською¹⁵. Шлюб було розірвано за взаємною згодою подружжя у присутності 5 свідків. І хоча серед тих людей, які підписали документ і скріпили його печатками, возний не значиться, але з тексту актового запису ми довідуємося, що возний Славокгурський подав лист "с печатью своею" та з печатками і підписами "рукъ людей добрых". Отже, возний, хоча і не був присутній при написанні

¹⁴ Там само. - 535.

¹⁵ Там само. - С.525-527.

документу і початково разом з "основними" свідками, не прикладв своєї печаті, однак прикінцево його віза на ньому відіграє важливу роль у закріпленні за його змістом законної незворотної сили.

Присутність возного на найголовніших ритуальних обрядах, що супроводжували людину протягом усього її життя, незабаром стає нормою. Возний фігурує чи не в усіх важливих документах, що висвітлюють приватні, родинні, маєткові, земельні відносини у середовищі волинської шляхти. Згадку про возного знаходимо в духівниці Іоана Стефановича, ігумена Дерманського монастиря, що була занесена до Луцьких земських книг 15 лютого 1571 р.¹⁶ Перелічуючи усіх своїх боржників, ігумен згадує княгиню Буремську, яка від чоловіка успадкувала борг у 10 коп. литовських грошей і "жеребца стрыжку". Не отримавши тривалий час боргу, Стефанович звернувся до земського суду, який надав позивачу напоминальний лист і возного в супровід. Саме возний у присутності ігумена і княгині засвідчив факт домовленості сторін про відстрочку боргу у зв'язку з тимчасовою неплатоспроможністю боржника. Возний про наслідки візиту з напоминальним листом до княгині "до книгъ земських созналь", а позивач невдовзі взяв собі з тих книг випис.

28 січня 1570 р. до Луцьких гродських книг було вписано заповіт архімандрита Іони Жидичинського¹⁷.

¹⁶ Архив ЮЗР. - К., 1859. - Ч. 1. - Т. 1. - С. 30-40.

¹⁷ Там само. - С. 18-29.

Заповіт було складено ще 13 грудня 1569 р., але тільки після смерті архімандрита його було офіційно оприлюднено. При складанні заповіту, окрім знатних у краї шляхтичів, як-от, Олександр Семашко, підкоморій Володимирський, Андрій Русин, владики Турівський і Пінський, був і возний повіту Луцького Михайло Смиковський. На прохання отця Іони присутні шляхтичі "печати свої приложили". Цей документ ще раз виразно свідчить про існування у возного своєї власної печатки, що було ознакою шляхетського роду і суспільної значущості її володаря.

Возний був присутній і при складанні інших документів. Так, за 20 червня 1576 р. у Луцькому земському суді знаходимо опис майна, що залишився після смерті єпископа Пінського і Турівського Андрія Русина¹⁸. Структурно документ складається з двох непропорційних частин: 1 - коротке зізнання возного і свідків; 2 - власне опис майна. У зізнанні возний повідомляє, що опікуни Русина, затверджені ще раніше духівницею, після смерті останнього у його - возного присутності, зробили детальний опис "двори, имення, маєтности, речи рухомье и весь спрятъ домовой". Увесь перелік майна ("реєстр") був скріплений печатками, в тому числі і печаткою возного. Присутність возного надавала документу правдоподібності, юридичної сили, була необхідним елементом при складанні подібного роду правових актів.

¹⁸ Там само. - С. 52-57.

22 січня 1593 р. священник Дмитро Прокопенський і возний Володимирського повіту Ісакій Долматський заявили у Луцькому гродському суді про здійснений ними опис церковних речей, що залишилися після смерті єпископа Володимирського і Берестейського Мелентія Хребтовича¹⁹. Цікаво, що з цього донесення довідуємося, що безпосередньо опис майна єпископа робив, окрім згаданих осіб, і возний Тимофій Бронський від Луцького повіту. Разом із слугами померлого і окремими шляхтичами він перебував постійно біля тіла владики і тому зміг підключитися до процесу складання "реєстру". Однак, як видно з документа, на складеному "реєстрі" були зафіксовані печатки саме возного Т.Бронського, старости Ровенського Яна Модлевського та печатка капітули Луцької. У цій ситуації два возних з різних повітів, хоч і зустрічаються з приводу однієї події, проте виконують схожі, але не однакові функції. Один, засвідчивши смерть єпископа Хребтовича, присутній при описі його церковних речей (він навіть допомагав робити це), інший - визнає сам факт існування такого опису і повідомляє про це суд.

Печатку возного Михайла Гноєнського можна побачити і в описі церков і маєтків єпископії Володимирської та Берестейської, що був складений при передачі цієї єпископії Іпатію Потію²⁰. Гноєнський був другим автором цього акта разом з Яном Потієм, дворянином його королівської милості.

¹⁹ Там само. - С. 337-338.

²⁰ Там само. - С. 371-375.

Цей опис був записаний у Володимирські гродські книги 11 квітня 1593 р.

І ще один приклад. Єпископ Луцький і Острозький, архімандрит Жидичинський Іона Борзобагатий Красинський через "великие незносные кривды, утеснения и шкоды", яких зазнає його маєток Харлуп вирішив обміняти його у панів Радивилів на палац і село Фалімічи²¹. З цією метою владики звернувся до короля Генріха з відповідним проханням. Король дав згоду. Тоді Красинський 5 вересня 1574 р. подав до Луцького суду лист Генріха I і міновий запис на маєтки. У передньому слові, яке було зафіксоване писарем, єпископ, обгрунтовуючи мотиви обміну, говорить про те, що допомагатимуть йому в процедурі обміну королівський посланець Юрій Кос, який прибув до Луцька саме в цій справі, пани Станіслав Держановський і Собєстьян Райський, а також возний Луцького повіту Левко Верховський. Іона Красенський посилається на возного як на представника судової влади, компетентного і авторитетного в юридичних питаннях обміну. До того ж участь возного у процедурі обміну маєтками зведе нанівець можливі зловживання і майбутні претензії грошового чи матеріального плану з боку сторін, що укладають угоду. Постать возного у цій правовій ситуації можна розглядати як гарант надійного, законного і чесного приватно-юридичного акта.

У сфері компетенції возного - ціла низка практичних, атрибутивних представницьких

²¹ Там само. - С. 40-48.

повноважень. Одне з них - увід у володіння. 26 червня 1585 р. возний своєю присутністю і законодавчим оформленням офіційно визнав за паном Кирилом Зубцовським право на володіння купленим ним у Луцького войськового Івана Чаплича - Шпановського маєтком Підгайці²². Цим було знято накопичену напругу та надмірний суспільний ажіотаж навколо цього питання, адже ще раніше на половину маєтку Підгайці виявив претензії волинський чашник Федір Рудецький. У цій ситуації судовим рішенням, яке встановило законного власника, вдалося запобігти конфлікту між двома претендентами. А ось у тому ж році возний Матвій Витвицький повідомив Луцький земський суд про те, що процес уводу у володіння маєтком Білий Сток пана Романа Козинського не відбувся²³.

Серед важливих атрибутивних повноважень возного виділяється право публічного "обволення", тобто повідомлення, обнародування, оповіщення різних офіційних паперів, здебільшого королівських указів (універсалів) чи судово-державних розпоряджень²⁴. Інші документи свідчать про те, що возний подекуди виконував роль королівського

²² ЦДА України. - Ф. 26. - Оп. 1. - Спр. 66. - С. 5 зв.

²³ Там само. - С. 8.

²⁴ Марочкін В.П. Значимість "обволення" і роль "кликуна" в суспільному житті міст України XV-XVII ст. // Архіви України. - 199. - № 1. - С. 71-74.

посланця, який був посередником між ним і судовими урядниками чи окремими шляхтичами²⁵.

Скажімо, 1 вересня 1570 р. Луцький земський суд заслухав визнання возного про покладання ним листа короля Жигмонта Августа Луцькому старості Богушу Корецькому та урядникові Луцького гродського суду, яким наказано захищати і підтримувати Луцького та Острозького єпископа Іону Красенського у тяжбах судових до нього різних осіб²⁶.

29 квітня 1588 р. перед гродським Володимирським судом возний повіту Володимирського Ісакій Долматський "покладаль листь его королевское милости", який стверджував, щоб після смерті єпископа Володимирського Феодосія церковні маєтності перейшли в управління соборного духовенства до призначення нового єпископа²⁷. Возний не тільки "покладаль листь", а й настійливо просив, щоб той "быль до книгъ гродских уписань", що й було зроблено судовими урядниками.

25 березня 1571 р. возний Луцького повіту Семен Подгоецький звітував перед гродським судом, що він, "маючи при собі шляхту людей добрых", передав лист короля Сігмунда Августа "бурмистру, радцамъ и мещаном Луцкимь"²⁸. Король вимагав від магістрату не порушувати колишніх привілеїв, на основі яких

²⁵ Селянський рух на Україні... - С. 80-81, 90-91, 163-167, 315-316; Архив ЮЗР. - К., 1859. - Ч. 1. - Т. 1. - С. 358-360.

²⁶ ЦДДА України. - Ф. 26. - Оп. 1. - Спр. 63. - Арк. 2.

²⁷ Архив ЮЗР. - К., 1859. - Ч. 1. - Т. 1. - С. 57-61.

²⁸ Там само. - К., 1876. - Ч. 1. - Т. 1. - С. 78-79.

піддані головного Луцького костьола, вилучені з-під юрисдикції місцевої влади ("обысте ся не вдавали въ юрисдикцию поданных костельных святое Тройцы").

I, нарешті, коли професійний портрет возного в цілому змальовано, коли визначено в основному коло його повноважень та межі їх застосування, зреструймо його зовнішній вигляд. Збірний узагальнений портрет цих урядовців ми можемо лише уявляти, але в актових книгах зберігся опис одного з них - Івана Тимошича-Гуляницького. Від'їжджаючи з дому для виконання своїх обов'язків, він був зодягнений у червоний ярмак з дешевого сукна і зелений жупан з бавовняної тканини. Підперезувався Іван поясом з червоного оксамиту, на голові мав лисячий шлик з червоним верхом, а при боці шаблю²⁹

Таким чином, соціальний портрет возного доповнювався реальними рисами його зовнішності, що звичайно, нас, сучасників, наблизило, бодай трохи до тих далеких часів. На мить історична дистанція скоротилася і дала змогу відчутти віяння епохи, її ні з чим не зрівняний колорит і своєрідність. І як сконденсовану реальність епохи - постать возного, постать настільки суперечливу, наскільки й гармонійну, закономірну, іманентно властиву українському соціально-правовому ландшафту. Возний еволюціонував разом з часом, в якому існував. Функціонально, беручи початок з давньоруської

²⁹ Цит. за Яковенко Н.М. Українська шляхта з кінця XIV ст. - до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). - К., 1993. - С. 232.

правової дійсності, доповнившись протягом століть нашаруваннями іноправової судової практики, возний у середині XVI ст., в якісно відмінних, нових історичних умовах, постає в новому світлі. Сучасна юридична практика і рівень правових відносин, відбиваючи закономірні історичні процеси державотворення, стратифікації і консолідації суспільства, вимагала уніфікованих строго регламентованих правових норм та інститутів. До сфери правовідносин через майнові, сімейно-шлюбні, земельні, фінансові та інші контакти, що набували дедалі більшого поширення, залучалися широкі маси Волинського воєводства. На фоні поживлення юридично-правових зв'язків між жителями краю і необхідності державного їх регулювання й розвивався возний як судовий урядник. Багатофункціональність його діяльності була суспільною реакцією на нову правову ситуацію, що склалася в кінці XVI ст. Возний з дрібного судового чиновника виростає в повновісну, цілком самостійну (у сенсі повноцінності і смислової завершеності) фігуру судової практики з розгалуженими повноваженнями - возний хіба-що не впливав на рішення суду. З часом у нього з'являються нові фахові риси, трансформуються, коректуються під впливом життя, звичаєвого права і нових віянь у європейській судовій практиці його функціональні характеристики. Але провідний тон у процесі слідчих дій залишався без змін. У професійно-соціальному явищі возництва можна розпізнати елементи майбутніх судових та державних урядовців та правових інститутів. Тому слушно тлумачити возного

на межі XVI-XVII ст. як яскраве явище перехідного періоду, що стало передвісником модернізації судочинства Нового часу.

В.Шеретюк

Українська релігійно-дисидентська проблема в російсько-польських відносинах (1768-1775 рр.)

В політичній діяльності держав присутність моральності доволі рідке явище. Особливо коли це стосується раніших періодів історії. Прикладом цього може бути Російська держава, яка протягом кількох століть експлуатувала у своїх цілях факт переслідування православної віри в Литві та Польщі. Назвавши себе спадкоємницею Київської Русі, Москва задалася метою зібрати навколо себе землі Великого князівства. Для прикриття своєї агресивності та експансіоніських дій московські князі оголосили себе захисниками православної віри і під знаменом захисту єдиновірного православного населення втручаються у внутрішні справи держав, які володіли землями кийвських князів. Першою державою, яка зіткнулася зі святою релігійною місією Москви стало Велике князівство Литовське¹. Перехід українських земель за умовами Люблінської унії 1569 р. від Литви до Польщі автоматично приречував останню на ведення боротьби з північно-східним сусідом за спірні території. Наступ католицизму на українську православну церкву дав

¹ Грушевський М.С. З історії релігійної думки на Україні. - К., 1995. - С.51.